

2014-04-11

(Dnr SU FV-1.1.3-0113-14)

Regeringskansliet
(Justitiedepartementet)
103 33 Stockholm

Remiss: Patent- och marknadsdomstol, (Ds 2014:2)

Inledande synpunkter

Syftet med förslaget till en ny domstolsordning är att öka kvaliteten och effektiviteten vid domstolsprövning av immaterialrättsliga, marknadsföringsrättsliga och konkurrensrättsliga mål. Juridiska fakulteten delar i huvudsak de uppfattningar som framförs i förslaget, nämligen att fördelarna med en samordning av kompetenser och resurser på dessa områden i vart fall överstiger nackdelarna. Vid en närmare granskning av förslaget framträder dock betydande materiella avgränsningsproblem och vissa processrättsliga förhållanden som bör utredas vidare innan reformen genomförs. Även om domstolsordningen skulle kunna korrigeras efter ikraftträdandet så finns det uppenbara fördelar med en noggrann analys innan reformen träder i kraft. Det skulle vara att föredra både ur ett rättsäkerhets- och ett ekonomiskt perspektiv.

Allmänt om kompetensområdet

Som framgår av promemorian är en samlad domstolsprövning vid immaterialrättsliga och marknadsföringsrättsliga mål nödvändig i ljuset av den överstatliga rättsutvecklingen inom EU. Särskilt gränsen mellan varumärkesrätt och marknadsrätt har ibland helt suddats ut. Förutom det återkommande exemplet med utstyrselar som kan ge upphov till dels immaterialrättigheter och dels bli föremål för skydd under marknadsföringsrätten, är varumärkets skyddsomfång idag nära nog helt bestämt av marknadsföringsrätten. Enligt praxis från EU-domstolen ska genomsnittskonsumenten definieras på samma sätt vid tillämpning av båda regelverken (Mål C-347/97 Lloyd) och skyddet av varumärkets funktioner vid dubbel identitet, förväxlingskriteriet, och anseendeskyddet villkoras av de harmoniserade reglerna i marknadsföringsrätten (t.ex. Mål C-487/07 L'Oréal och Mål C-533/06 O2 Holding). Möjligheten att pröva immaterialrättsliga och marknadsföringsrättsliga frågor i en och samma domstol är attraktiv, liksom möjligheten att kumulera dispositiva och indispositiva tvistemål, och även att kumulera straffrättsliga och civilrättsliga processer i dessa avseenden.

Medan den negativa rätten att begränsa andras näringsfrihet regleras inom ramen för immaterialrätten och marknadsföringsrätten, kan innehavarens positiva rätt att exploatera det immaterialrättsliga skyddsföremålet i undantagsfall bli föremål för åtgärder med stöd av konkurrensrätten. Konkurrensrätten reglerar förhållandena mellan två eller fler parter. Den påverkar varken innehavarens möjligheter att hävda sin immaterialrätt mot tredje part eller möjligheterna för innehavaren eller någon annan att tillvarata sina intressen genom tillämpning av marknadsföringsrätten. Med beaktande även av Konkurrensverkets roll och samhällsintressets direkta genomslag på bekostnad av partsintressena i konkurrensrättsliga processer, ter det sig osannolikt att konkurrensrättsliga mål skulle behandlas tillsammans med de övriga två måltyperna. Frågan kan därför ställas om domstolens kompetensområde alls bör innefatta konkurrensrätten. Omvänt gäller dock att särskilt immaterialrätterna skapar förutsättningarna för konkurrensen på många marknader och att en större medvetenhet om rättsfigurernas roll på marknaden därför skulle vara välkommen för att minska behovet av att falla tillbaka på konkurrensrätten. För att anpassa immaterialrätterna till näringslivets krav kan det vara lämpligt att den föreslagna domstolsorganisationen hanterar såväl immaterialrättsliga, marknadsföringsrättsliga som konkurrensrättsliga frågor.

Som alternativ till nämnda ordning skulle konkurrensrättsliga mål även fortsättningsvis ofta att avgöras vid Stockholms tingsrätt, som nu föreslås inhysa den särskilda domstolens första instans. Även denna kontrafaktiska slutsats talar för att den särskilda domstolen får ett brett kompetensområde. Om istället en allmän domstol som är geografiskt och organisatoriskt nära knuten till den särskilda domstolen avgör mål som i sin tur ansluter till den särskilda domstolens kompetensområde kan kvalitets- och effektivitetsvinster utbli utan att de uppvägs av kostnadsbesparingar. Den särskilda domstolen skulle således med fördel även hantera mål om *statstöd*. Däremot är det rimligt att rent förvaltningsrättsliga konkurrensärenden faller utanför kompetensområdet.

Särskilt om firmarätten

När det gäller innebörden av ”immateriellrättsfrågor” är den föreslagna hanteringen av *firma* tveksam. Att låta den särskilda domstolen hantera intrångsfrågor, medan registreringsärenden ligger helt utanför domstolens kompetensområde, kan försvåra en symmetrisk rättsutveckling inom känneteckensrätten. Även om det ofta går att sätta likhetstecken mellan registrering av firma och tillkomsten av en juridisk person så innebär inte det nödvändigtvis att processordningen är avgjord. Här kan man tänka sig att just firmans förhållande till tidigare kännetecken kan överprövas av den särskilda domstolen även om andra invändningar mot registrering prövas genom sedvanlig förvaltningsprocess. Den särskilda domstolen får då samma roll som vid registrering av andra kännetecken.

Särskilt om immaterialrättsavtal

Särskilda avgränsningsfrågor uppkommer också med avseende på *avtal* i allmänhet och *licensavtal* i synnerhet rörande immaterialrättigheter. Eftersom avtalsstolkning är en del av konkurrensrätten i praktiken och annexlagarna inom marknadsföringsrätten ofta handlar specifikt om köpeavtal kan det ifrågasättas varför den särskilda domstolens kompetens rörande immaterialrättsavtal begränsas till frågor som uttryckligen regleras i de lagar som anges i förslag till lag om patent- och marknadsdomstolar 1 kap 4§. Trots att immaterialrättsavtalen är helt fundamentala inom näringslivet tycks de, så som förslaget utformats, normalt komma att falla utanför domstolens kompetensområde. Kompetensbegränsningen kan få till följd att t.ex. mål som rör skadestånd för avtalsbrott och skadestånd för intrång som sker genom avtalsbrottet, eller mål som rör avtalsvite och intrång i kärnandens im-

materialrätt, inte kan prövas av en och samma domstol. Fakultetsnämnden menar att det strider mot domstolsreformens logik. I sammanhanget kan nämnas att sådana mål med blandade grunder kan prövas av den finska Marknadsdomstolen, efter en motsvarande domstolsreform, och att en liknande fakultativ sammanläggning i Sverige har förspråkats i Miljöprocessutredningens betänkande (prop. 2009/10:215 s. 145). Däremot är en tydlig gräns för domstolens exklusiva kompetens nödvändig i detta avseende för att behörigheten inte ska utsträcka till att omfatta snart sagt hela avtalsrätten. Här finns således skäl att understryka behovet av en närmare utredning i frågan.

Särskilt om företagshemligheter och rättsförhållanden med immaterialrättslig anknytning

Om Patent- och Marknadsdomstolen får exklusiv domsrätt över immaterialrättsliga mål, medan mål om företagshemligheter respektive civilrättsliga mål med immaterialrättslig anknytning inte omfattas av den exklusiva domsrätten, är käranden hänvisad till att väcka talan vid två olika tingsrätter och därefter ansöka om att Högsta domstolen – som har exklusiv behörighet att fatta beslut om kumulation av mål i olika domstolar – förenar målen med stöd av 14 kap. 7a § RB och hänvisar det förenade målet till Patent- och Marknadsdomstolen.

Det är dock inte givet att det finns förutsättningar för Högsta domstolen att i en sådan situation förena två mål från olika domstolar. Av NJA 2002 s 643 följer att det är möjligt att förena två mål med olika rättegångsformer, som pågår vid olika domstolar (t.ex. specialdomstol och allmän domstol), om målen ska handläggas gemensamt i specialdomstolen, men endast under förutsättning att speciallagstiftningen medger sådan kumulation. I t.ex. arbetstvister medger speciallagstiftningen att arbetstvister får handläggas gemensamt med annan tvist (1 § andra stycket lagen om rättegången i arbetstvister). En motsvarande bestämmelse saknas dock i promemorians förslag till lagen om Patent- och Marknadsdomstolar, vilket kan innebära att kumulation enligt 14 kap. 7a § RB inte är möjlig.

Även i det fall där svaranden har sitt hemvist i Stockholm och förutsättningar för att förena två mål föreligger enligt 14 kap 7 § RB är det i promemorian otydligt huruvida Patent- och Marknadsdomstolen har behörighet att pröva den delen av ett förenat mål som inte rör de immaterialrättsliga lagarna. Domstolens behörighet bestäms enligt lagförslaget på så vis att den ska kunna pröva ”mål enligt denna lag” (föreslagna ändringar i bl.a. 58 § URL, 65 § PatL, 10 kap. 6 § VML). Enligt promemorian sägs att samtliga i allmän domstol förekommande patenträttsliga tvistemål ska kunna prövas i den särskilda domstolen genom lagändringen (Ds 2014:2 s. 170) och att den är behörig att handlägga ”samtliga mål enligt URL” (Ds 2014:2 s. 27 och 354 f.)

I mål beträffande företagshemligheter är det förhållandevis vanligt att talan grundas dels på lagen om skydd för företagshemligheter, dels på upphovsrättslagen (skyddet för upphovsrättsliga verk enligt 2 § URL eller skyddet för sammanställningar enligt 49 § URL, (se bl.a. RH 2002:11, Göteborgs tingsrätts dom i mål nr T 15952–11 som överklagats, och Jönköpings tingsrätts dom i mål nr T 3676-12 som överklagats)). Den föreslagna ordningen tycks dock innebära att en talan som stödjer sig på upphovsrättslagen respektive lagen om skydd för företagshemligheter – till skillnad mot idag – inte skulle kunna handläggas i samma rättegång. Som antytts ovan motverkar detta den föreslagna domstolsreformens grundsyften.

Domstolens sammansättning

Nämndemannainstitutet har förvisso stötts och blöts många gånger tidigare, men det kan ändå vara befogat att ifrågasätta dess lämplighet i alltmer tekniskt komplicerade immaterialrättsliga brottmål. Tendensen är att immaterialrätterna och t.ex. reglerna i EU:s tullförordning tillnärmas alltmer vilket innebär en tydligare koppling mellan brottmålen och det rent immaterialrättsliga skyddet. Överhuvudtaget är samhällsnyttan av att lekmän dömer i immaterialrättsliga mål inte så tydlig och självklar, särskilt i ljuset av att hela syftet med den föreslagna särskilda domstolen är en ökad specialistkompetens.

Vidare framgår av förslaget till lag om patent- och marknadsdomstolar 3 kap. 5§ att mål eller ärenden där det finns behov av teknisk sakkunskap inte får handläggas i samma rättegång som mål eller ärende där det finns behov av ekonomisk sakkunskap. Kanske kan detta ofta stämma väl överrens med vad som sagts om kumulering av immaterialrättsliga och konkurrensrättsliga mål. Däremot är det tveksamt om ett sådant kategoriskt förbud är lämpat att möta kraven på en ökad anpassning av immaterialrättsskyddet till näringslivets krav. Det kan te sig kontraproduktivt för syftet att uppnå synergieffekter genom samordning av kompetenser inom immaterialrätt, marknadsföringsrätt och konkurrensrätt att omöjliggöra en samverkan mellan olika specialistkompetenser.

Övrigt

Avslutningsvis delar Juridiska fakultetsnämnden uppfattningen att problemet med långa handläggningstider inte ska överdrivas. Tvärtom kan möjligheten till överprövning och prövningstillstånd medföra en ökad rättsäkerhet i linje med skyddet för mänskliga rättigheter som säkerställs av Europakonventionen som av EU:s rättighetsstadga. Den föreslagna "ventilen" är ett välkommet inslag i prejudikatbildningen, men en närmare utredning om Högsta Domstolens roll och sammansättning i olika mål skulle vara välkommen.